

NOVE KNJIGE

SLOVENSKO SLOVSTVO

F. S. Finžgar: **Zbrani spisi**. VII. zvezek. Nova založba v Ljubljani, 1929. Str. 272. — Kakor drugi novelisti radi delajo, je tukaj Finžgar spravil svoje manjše spise v rahel okvir »Moja duša vasuje«, ki obsega skupino novel in črtic iz leta 1905. Vanj je vložil nekaj osebnih spominov na znamenite javne delavce, nekaj samostojnih črtic in še dve okvirjeni skupini iz novejša doba do leta 1925. Toda ti okviri niso magistrale, iz katerega bi posamezne črtice rastle, ampak bolj literarni uvod in komentar; namesto umetniške fikcije poudarjajo resnico in bližino življenja, tako da bi Finžgar najrajši vse imenoval doživljene spomine. Posebno k prvi skupini naglaša, naj vsaj leposlovje govori resnico sredi hinavske družbe, ki se zavija v krinke in pajčolane. Goethe imenuje v začetku 19. stoletja osebe svoje drame majave tvorbe fantazije. Finžgar v začetku 20. stoletja pa hoče povedati, da so to resnične zgodbe oseb, ki jih je sam spoznal. V tem se zrcali odmev dobe, ki je v literaturi više cenila resnico in njen obraz kot umetniško tvorbo fantazije. Poleg tega omenja v prvem uvodu, kar naj bo značilno za način njegovega ustvarjanja, da je on le receptivna in pasivna narava, ki so se vanjo vtisnile zgodbe oseb in ga obiskujejo proti volji ob tihih večerih, ne pa aktivna, ki dela dela z voljo in fantazijo kot Schiller ali ekspresionizem. Navadno se pisatelji sami ne ravna po komentarju, ki ga dajejo svojim spisom; kakor se Zola ni ravnal, ki se je odrekal fantaziji, a so njegovi romani predvsem tvorbe fantazije, tako kažejo tudi Finžgarjevi spisi drugačen notranji ustroj, kot ga je priznal v uvodu k prvi skupini.

Predvsem je omeniti neko nedoslednost v slogu pripovedovanja, ki je pri Finžgarju očitnejša kot pri drugih pisateljih, ki gojijo isti način povesti. Novejša povest ima namreč navado, da vidik pripovedovalca spremeni v vidik oseb, pripovedovanje se spremeni nenadoma v uprizorjanje in doživljanje, tako služi baročna nepristnost pripovednega sloga, ki prehaja iz epičnega v dramatično, v to, da se pripovedovanje poživši (Walzel, *Gehalt und Gestalt*). Tudi Finžgar ne pripoveduje samo, kaj ve o dogodkih, ampak te prestavi v sceno, o kateri si prepričan, da je le tvorba fantazije, kar te toliko bolj osupne, ker bi se moral ob njegovem zatrdjevanju resničnosti vprašati, odkod pisatelj vse to ve. A to je malenkost in Finžgar se v podobnih likih fantazije bolj razživi kot tam, kjer ga vklepajo premočne vezi predmeta in oblike.

Oblika scenične novele je pri Finžgarju stalna, včasih manj včasih bolj čista in dosledna, sicer pa je razlikovati dve dobi, ki jih deli letnica 1910. V prvi dobi je svet narave dvignjen v višji svet plemenitosti, ganljivosti in poetične pravičnosti, v svet plemenite morale, ki nima odgovora v stvarih, ampak v nauku krščanstva. V pisatelju prevladuje retorični patos, ki stoji na strani nemočnih in ponižanih, in eufemizem, da ne kaže golote življenjske resnice, ampak življenje odeva v poetični polumrak družabne dostojnosti. Močnejši kot samo življenjski je svetopisemski nazor, da ima bogata in bleščeča zunanost gnilo jedro skvarjenosti v sebi. V drugi dobi več ne prevladujejo ideje in moralni pojmi, ampak vtisi življenja, da

se izživlja logika stvari, ne pa moralni nazor pisatelja. Družabna dostojnost še vedno izključuje nekaj stvari in jih pokriva s plaščem, drugače pa se čim dalje bolj širi lahkotno, sprva še sočutno, pozneje skoraj vetrnjaško doumevanje realnosti, iz njega je izginila vsa nepotrebna skrb iz začetka 20. stoletja, ki je mislila, samo v mojih krogih boš zveličan. Novo pojmovanje stvarnosti nič več ne daje življenju moralnih nauk, ampak se skuša vživeti v moralo stvari. Realizem se čisti in zgublja moralni patos.

Sprva je Finžgarja tudi v povesti mamil svet bolje oblečenih krogov; a tam ni prišel na svoj račun. Njegov jezik, ustvarjen za izražanje individualnega, ker je poglavlje iz individualno pristnih občutij ljstva, ni našel prave hrane v svetu konvencionalnih oblik, kjer je človek odtrgan od celotne narave, kjer gojijo samo nekaj občutij in vodeni logični jezik. Če te Cankar sugerira s svojo v neskončnost zvanečo melodijo jezika, drži tvojo pozornost na predmetih v poteku dogajanja Finžgarjeva v tostranski končni svet usmerjena besedovitost, jezik občutja in svežega gledanja, ki še ni bil izrabljen v razumsko določenih pojmi, ampak raste iz prvotne jezikovne funkcije, ki hoče nekaj slikovito predstaviti.

Cankar je z namenoma nemarnimi stavki, ki se ne brigajo, če so med seboj logično vezani, in zrahljano skladno impresionizma uničil stari pripovedni slog. Finžgar je ohranil kontinuiteto razvoja tudi v slogu, kot jo je hotel ohraniti dr. Krek v celotnem kulturnem razvoju. Na le moč besede, tudi moč stavka je rešil Finžgar iz preteklosti. V dialogu ali v izražanju pridružene napetosti tudi on rad uporablja kratki stavek impresionizma, a prava njegova osebnost stremi za govorniško napeto periodo, ki gre v svobodno napetem loku do cilja. Zdi se, da je v nji ohranjen patos političnega govornika, ki je govoril ob prelomu stoletja množici, in spomin na kulturno dobo, ki se je v naši zgodovini najvišje pognala proti nebu, ko ji je optimist Krek oznanjal njene pravice.

Ritem napetega dolgega stavka, ki mu ne zmanjka sapa, se vidi tudi v celotni zgradbi povesti, ki se ne veseli pri posameznih dogodkih, ampak se z dramatično napetostjo v krepkem zagonu vzpne do osvobodilnega konca. Pri Cankarju prevladuje radost nad posameznimi vtisi, Finžgar gleda celoto. Tudi tedaj, ko se dramatični element umakne epičnemu, ko se čustvena pointa preobrne v razumsko, se čuti iz vsakega stavka pridruženi nemir celote, ki ga skuša, posebno v zadnjih letih, uravnovesiti s flegmatičnim koncem.

Finžgar ne odkriva višjih svetov in ne prinaša novih razodetij duše, svoje pisanje je postavil v službo praktičnega življenja, o katerem je včasih pripovedoval z bledejšo besedo, ko ga je vpregel v ojnice svojih idej, zdaj ko je dal slovo upu in strahu, skuša pogoditi idejo življenja z dinamiko govora, ki se ne obotavlja v krivih črtah, kajti zaveda se po pravici, da je njegova sveža in izrazita beseda vzbudila tok občutja in povedala vse potrebno.

Dr. J. Šile

KNJIGE VODNIKOVE DRUŽBE ZA LETO 1929.

Juš Kozak: **Lectov grad**. — Vojna je človeka zopet vrnila zemlji, stari realisti dobivajo spet veljavo, in prav sedaj se nahaja pri nas cela vrsta pisateljev v znamenju Reymontovih »Kmetov«, ki so postali modni kot svoj čas v dekadenci neo-